

3 листів до авторів.

СЛОВО ПОЯСНЕННЯ ЧИТАЧЕВІ.

Більш як двацять років відписую на листи ріжним авторам, які звертаються до мене із своїми рукописами або ріжними запитами, звязаними з письменською професією. Не на всі можна відповідати досить широко і зовсім щиро. Оцінити рукопис неприхильно — лекше, ніж розяснити мотиви оцінки. У літературі не те, що в медицині: лікар не має обовязку при діагнозі розяснювати своїх мотивів, — мотиви ж критики важніші, ніж поради.

У листах нема змоги писати розвідок, щоб розяснити авторові деякі недостачі його твору або непридатність рукопису до друку. Кілько разів ті самі запити повторюються в ріжних листах авторів і кілько разів почуваш, що тільки особиста виміна думок могла б довести до якогось порозуміння!

Кінчається тим, що збуваеш автора кількома дипломатичними фразами, і в нас обидвох залишається — почування порожнечі.

З ріжних листів я вибрав деякі найзагальніші питання, щоб поділитися ними з людьми, що цікавляться тими самими справами. Навіть читачі, що сами не пробують „писати“ часто роздумують нишком або в товаристві про деякі прикмети та недостачі літературних творів. Знати, чому нам щось не подобається, заступає нам часто приємність якої ми даремне сподівались.

Не беріть занадто дослівно відповідей, якими хочете пояснити собі якісь питання або дати

раду іншому. В літературі таксамо важко дати розвязки, як і в життєвих справах, коли думаємо над ними. Чим складніша літературна справа, тим вона ближча життю, яке її зродило. Найважніші проблеми розвязують, письменники своїми творами. Теорії, що попереджують ці твори або приходять після них, нагадують загальні вказівки гігієни: як треба жити, щоб бути здоровим або варт не більше, ніж спізнені докори лікаря, коли приходимо до нього зі занедбаною недугою.

А проте як довго живемо й думаємо — мусимо відріжнати „треба“ від „не треба“, „можна“ від „не можна“, хочби кожний із нас був тільки сам собі лікарем і не вірив у медицину. Як довго можемо поправити свою недугу й не хочемо розпрощатись із життям — ми лікуємось.

Може хтось найде в цих листах рецепти, ліки та сліди знахарства. Частина з них — спадщина книжкової мудрости чужих знавців, друга — окрушки власного досвіду. Наші автори мають повне право сумніватися в доцільність одного та другого. Умови розвитку нашої літератури такі своєрідні, що в них виривають питання зовсім інакше, ніж в інших народів. Відомо, що книжки й таланти родяться на ріжному ґрунті, залежно від цілої низки своєрідних причин, складніших, ніж ті, що рішають про розвиток рослин. Та не менше певне й те, що spiritus flat, ubi vult — що письменники можуть користуватися здобутками чужого ґрунту та підсоння свобідніше, ніж якась інша царина національного життя. З такою самою легкістю, з якою талант уміє черпати соки з землі, де виріс, та атмосфери, що його оточує — він уміє теж бути незалежним від рідного ґрунту, бо користати з промінів усевітньої творчости.

Один із найкращих засобів розвивати свій талант у звязку із своїм професійним хистом — думати над власними недостачами й чужими успіхами.

ЛІТЕРАТУРНІ ВІТАМІНИ.

Поважаний Пане Товаришу!

Дякую Вам щиро за довіря, з яким звертається до мене в такій важливій справі, і прохаю у Вас вибачення, коли моя поміч буде Вам видаватися зовсім незадовільною.

Уявіть собі, що Ви приходите до лікаря із запитом: як Вам жити, щоб бути здоровим і щоб користати з життя яко мога найбільше? Він мусів би знати не тільки всі спроможности Вашого організму, але й Ваші бажання, бо кожний з нас уявляє собі життєві насолоди інакше, відповідно до смаку та апетиту.

„Як стати письменником і найкраще використати свій талант?“ — на це відповіді важче, ніж на питання, як спасти свою душу. Письменником стаєє сами, завдяки охоті писати і друкувати свої твори. Без огляду на величину свого таланту Ви можете старатися його розвивати — книжками, відповідним середовищем і систематичною працею.

Треба прийняти за аксіому, що письменник повинен би знати літературу. — В яких розмірах та яку? — це він мусить вирішити собі сам, відповідно до потреб свого фаху. Коли Ви не „самородок“, що завдячує все тільки собі — прирівняйте ріжні повісти з тою, яку Ви самі пишете, і спробуйте відповісти собі на питання: чи можете Ви його навчитися від великих говістарів, і чи не хотіли б якого з них узяти собі на зразок.

Бувають автори, що не хотять читати великих письменників, щоб не заразитися їх впливом або не втратити охоти до праці. Зда-

ється, що це вийнятки; талант є непереможною потребою вислову свого „я“, і письменник після найдобрішої лектури архитвору відчуває, що його власний сюжет і зв'язані з ним його особисті почування є чимось новим. Через те, що Шопен і Лист були великі п'яністи — сотні тисяч дівчат не перестали грати на фортепіані, так як уміють. Залежно від роду таланту одні письменники пробують наслідувати своїх великих попередників і дають наскрізь оригінальні твори, інші не журяться зовсім уже написаними книжками, ще інші не читають зовсім літератури, тільки всякі фахові книжки або... живуть, може й не знаючи, що саме життя є їх учителем.

Від часу, як літературна праця стала професією — по більших містах можна вже найти цілі гуртки письменників. Довкола письменників нераз збираються люди краще ознайомлені з літературою, ніж сами письменники — від них може письменник користати часто більше, ніж із книжок; — сами ж знаєте, як жива виміна думок побуджує уяву. Не тільки розмови з інтелігентними одиницями про секрети й несподіванки творчості, а взагалі інтелігентне товариство необхідне для людини, що працює умовою; живі люди з їх звичками, клопотами, навіть буденними сплітками, можуть стати нецініним матеріалом для письменника, що має мист обсервувати і змальовувати людське життя в його ріжних проявах.

Залишилась би третя рада: пишть постійно, не відкайте від свого „фаху“. З цим фахом — писати дійсна „заковика“. Не можна сидати щодня за стіл, коли нема теми та настрою. Деякі письменники мусять чекати на відповідну хвилину, щоб викресати із себе

„іскру“; вони не беруть нераз у руки пера цілими місяцями, наче ті п'янюги, яких „відкинуло від алкоголю“ після надмірного вжитку. Поруч них Ви найдете таких як Золя, Фльобер, Гонкури, цілий ряд модерних французьких та англійських повістярів, що сідають до праці систематично, наче у бюрі, щоб відробити задуману частину твору, і працюють так цілими роками до самої смерті.

Тут нема ні правил, ні рецепт. Чим більше пишете, тим скоріше може Вам загрозувати механізація, що веде до графоманії, — чим менше пишете, тим скоріше можете відвикнути від пера, і щораз більші можете мати труднощі, коли засядете до нового твору. З усім цим повна перерва у праці, відпочинок, що дав би Вам нагоду думати про зовсім далекі речі, навіть повна бездумчивість — мають інколи животворний вплив. Письменник, як той мільонер, що шукає щораз нових засобів збуту для призьбраного капіталу, може теж уміти знаходити прегарні ідеї на дозвіллі, серед примусових лінощів.

Прочітайте кілька, чи кільканацять томів таких модних тепер життеписів великих мистців: — побачите, як ріжно вони творили, бо ріжно жили. Про деяких кажемо, що вони змарнували свій талант або не вміли використати його тому, що не були працюваті, або не мали досить сильної волі або не дістали відповідних матеріальних умов для праці; про інших, що саме їх успіх і вибаги — здеморалізували їх... Наслідуйте, кого можете, але тільки тими засобами, які сами вже маєте, або вмієте сами собі витворити.

Письменницька професія має не менше фахових таємниць, як кожна інша — вони

складаються з теорії і практики. Теорію найдете в тисячі написаних книжок, коли зумієте їх вибирати за добрими фаховими дорадниками; майже в кожній найдете щось, що збагатить Ваше знання; пишучи навчитеся, як змагатися з матеріалом слова — від граматичних сумнівів до філософічних нюансів, термінів, які довкола кожного написаного слова витворять мряковину ідей.

Найважча проблема для письменника: — коли почати друкувати і коли перестати? Ви можете дати один тільки твір у першій своїй молодості як Чаттертон або Рембо і стати безсмертним, а можете зробити це теж на старість як Гете, що приготувався до свого „Фавста“ ціле життя.

Автім хоч твори геніїв є для нас найвищими зразками мистецтва — Ви не наслідуйте їх життя, ні методи праці. Того, що геніяльне, наслідувати не можна, тим більше, що часто ми сами не розуміємо, як могли родитися незвичайні твори із зовсім звичайного способу життя не одного генія. Наслідуйте себе самого в тих хвилинах, коли відчуваєте, що дорівнюєте зовсім звичайним совісним письменникам, які ставили собі ясно якесь виразне завдання й виконували його з насолодою, бо відчували, що — духово розвиваються.

Хто зна, чи не найкращою запорукою такого розвитку є духовий стан, у якому навіть серед найгірших обставин і серед найбільше одноманітної буденщини може знаходити спонуки до праці. Тоді можна бодай в уяві переживати те, чого ми не находимо в дійсности. Не один письменник саме так живе — не живучи поправді.